



2

DE HERV. KERK TEN BOER. IN RESTAURATIE
FOTO'S: JAN DAHMEN

die er zijn gehoor o.a. op wees hoeveel overeenkomst deze kerk vertoont met de hallekerk in Appingedam, waaraan ook een bezoek werd gebracht en waar we met orgelmuziek van het 18e-eeuwse orgel (A. A. Hinsch) werden ontvangen.

Zoals vaak met restauraties het geval is, ontbreekt het over de wijze waarop die in de Martinikerk wordt uitgevoerd, niet aan kritiek, maar dat neemt niet weg, dat we van hetgeen al bereikt is, hebben kunnen genieten. 'Eén frappante opmerking uit de mond van de heer De Vrieze: de ondersteunende zuilen krijgen nog een 'religieuze lipstick-beurt' ter aanvulling van de reeds aanwezige schilderingen, terwijl het overigens wat 'kale' interieur wordt aangekleed met wandkleden van moderne allure.

De derde groep bracht een bezoek aan de ook al door De Vrieze gerestaureerde herv. kerk in Tjamsweer (16e-eeuw).

In Appingedam kwamen de drie groepen weer bij elkaar en na het kerkbezoek kon er een wandeling door het beschermde stadsgebied worden gemaakt, waarbij bijna vanzelfsprekend de hangende keukens veel aandacht kregen. Op de wan-

deling werden enkelen van ons bijzonder getroffen door het huis 'Eben Haëzer' aan de Solwerderstraat, van welk juweeltje de toneelspeler en voordrachtskunstenaar Otto Sterman de eigenaar is en die er met Marijke Vleeschdrager de meeste wekeinden doorbrengt. Dank zij hun grote gastvrijheid - koffie met Damsterkook - hebben we hun huisje met veel meer ruimte dan de gevel doet vermoeden, mogen bekijken.

Over Damsterkook gesproken, die is naar het Damsterland genoemd en dan denken we aan het Damsterdiep uit onze lagerschool-tijd, waarbij we in één adem ook het Winschoterdiep moeten noemen, waarvan we ons in het Westen een voorstelling maakten van een brede vaarweg. Vergeet het maar, ze kwamen nu als een brede sloot op ons over. Dat zijn zo van die verrassingen op een dag als deze, evenals Nieuwe Schans ons veraste met een brink, die geen brink is (was), maar een exertitieveld, dat nu met forse linden is begroeid. Nieuwe Schans, een van de kleine vestingstadjes in het Groninger Oldambt, dat zo'n tien jaar geleden een troosteloze aanblik bood, maar waar de Vereniging van vrienden van Nieuwe Schans met groot enthousiasme aan het restaureren zijn geslagen, zodat oude officiers- en kanonnierswoningen bewaard zijn gebleven en waar aangepaste woningbouw is en wordt gepleegd en waar men met een fikse dosis optimisme rekent op het tot stand komen van het eerste kuuroord in Nederland, waarvan nu al richtingwijzers blijk geven.

De terugtocht leidde langs het Eemsgebied met machtige fabrieken en leegstaande fabrieken, maar vooral met een weids akkerbouwlandschap met kapitale of kasteelboerderijen, vrijwel zonder uitzondering van het oorspronkelijke kop-hals-romp-type.

Zo zagen we een stuk monumentaal Nederland, ook landschappelijk monumentaal.

Onze Groningse gastheren onder voorzitterschap van burgemeester T. J. Koek van Winschoten (eerder van Nieuwe Schans) hebben ons met hun gastvrij onthaal zeer verplicht.

Het niet rijk met monumenten gezegende Doetinchem heeft zich ontpopt als een echte molenstad. Met de kort geleden gereed gekomen restauratie van de Velsmolen in de buurtschap IJzevoorde is Doetinchem thans in het bezit van drie fraai gerestaureerde en bedrijfsklare molens. Een aantal, waarop - met uitzondering van Winterswijk - geen enkele Oost-gelderse gemeente kan bogen.

De eerste molenrestauratie was die van de Walmolen aan de oude IJsselkade, op het laatst overgebleven stukje stadswal. Dat was in 1965. De opknop was overigens een dubbeltje op zijn kant, want nog in 1961 moest de Doetinchemse burgerij actie voeren om de gemeentelijke autoriteiten van sloop af te houden. De gemeente zag toen meer in een parkeerterrein dan in molenbehoud. De Walmolen, die met de 16e-eeuwse Catharinakerk het silhouet van Doetinchem voor het grootste deel bepaalt, is een uit 1852 daterende ronde stenen stellingkorenmolen.

In de woonkamer van de molenaarsfamilie (op de begane grond) zijn thans het VVV en de stichting Doetinchem '70 gehuisvest.

Na de Walmolen-restauratie moest Doetinchem dertien jaar wachten op het volgende molenherstel. Dat was in de buurtschap Dichteren, waar in september 1978 de uit 1870 daterende ronde bakstenen grondzeiler 'Aurora' fraai uit de restauratie tevoorschijn kwam.

En dan nu de Velsmolen, de laatste van de drie waarvan de restauratie gereed gekomen is. De molen, aan de oude Hesseweg van Doetinchem naar Varsseveld, is genoemd naar de bouwer: B. Vels. Het is een fraai in het coulissenlandschap gelegen achtkantige houten bovenkruier met stelling, gebouwd op een gemetselde achtkante onderbouw. De molen dateert van 1856, doch werd in 1920 door brand totaal verwoest. In 1921 volgde herstel, waarbij gebruik werd gemaakt van onderdelen van de in Zelhem (nabij Doetinchem) gesloopte molen van - heel toepasselijk - Molenkamp. Toen de Velsmolen in de vijftiger jaren van deze eeuw buiten bedrijf raakte maakte niemand zich er druk om. Het was de trend van de tijd, waarin 'vernieuwing' zogenaamd de 'vooruitgang' diende en vele molens in Nederland plat gingen.

ie fraai gerestaureerde molens

'A'j ow wind-mölle neet ummestelt tut mengvoederfabriekjen met motor-kracht, dan raak-ie als mulder vandage achterop en ku'j de concurrentie neet meer bi'j hollen. Van 't mooi gesich van de mölle ku'j noe eenmaal neet etten' zeiden ze in die dagen op z'n plat in de Achterhoek en Twente. De Velsmolen bleef gelukkig nog staan, behield ook nog haar wiekenkruis (zij het gekortwiekt), maar getuigde verder weinig van de malende glorie van weleer. Heel wat jaartjes bleef de molen in die onttafelde toestand achter, totdat de gemeente Doetinchem in 1977 in één klap zowel de Dichterse Aurora als de IJzevoordse Velsmolen aankocht voor de inmiddels plaatsgehad hebbende restauratie, waarmee voor de Velsmolen drie ton was gemoeid.

Alle drie molens zijn thans in beheer bij de Stichting 'Doetinchemse Molens'. Zowel de Aurora als de Velsmolen malen al weer koren. Ook de Walmolen zal zich daarop, in verband met de provinciale subsidie, in de toekomst gaan toelagen. Uit Doetinchem, waar monumentenzorg lange tijd een ondergeschoven kindje was (zie Heemschutnummer april '80, R. L.), komt nog meer verheugend nieuws. B. en W. willen een gemeentelijke monumenten-verordening thans zo spoedig mogelijk van de grond tillen. Als het kan nog voor donderdag 9 oktober, wanneer de Oudheidkundige Kring Deutekom en fotoclub De Oude IJssel bijna een maand lang een expositie zullen houden over Doetinchems 'vergeten monumenten'.

Van die 'vergeten monumenten' zijn er inmiddels dertig voorgedragen voor een plaats op de toekomstige gemeentelijke monumenten-lijst. Aanvankelijk had de Oudheidkundige Kring 123 objecten voorgedragen, maar dat 'als startpunt' een beetje teveel van het goede gevonden. Inmiddels is het aantal van 30 ook al weer door de geschiedenis achterhaald, want in de vroege zondagochtend van 17 augustus brandde het uit 1790 daterende voorhuis van boerderij-herberg 't Onlandt voor het grootste deel af. De eigenaren, de familie Neijenhuis (die al vanaf 1790 de boerderij bewonen), willen 't Onlandt echter in oude luister restaureren.

Rob Lureman



Bronnen: 'Doetinchem, Verleden tot Heden' 173 (uitgave: gemeente Doetinchem), 'Doetinchem, vroeger en nu' (GJB Stork), 'Doetinchems vergeten monumenten' (Oudheidkundige Kring Deutekom), historisch archief Dagblad de Gelderlander.

DE VELSMOLEN IN DE DOETINCHEMSE
BUURTSCHAP IJZEVOORDE
FOTO: HENK WESTERVELD, AALTEN